

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Гаращук О.В.,

*доктор економічних наук, доцент,
заступник начальника управління організаційного
та інформаційного забезпечення
- начальника відділу взаємодії з громадськістю
та ЗМІ і міжнародного співробітництва
Державної інспекції навчальних закладів України*

Куценко В.І.,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу суспільних проблем сталого розвитку
ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України»
(м. Київ, Україна)*

*„Щоб отримати знання, кожного дня щось додавай,
щоб осягнути мудрість, кожного дня чогось позбувайся”
Японська мудрість*

Highlights the main functions of higher education and its importance in the socio-economic development, revealed problems in the functioning of the educational level and justifies the ways of overcoming them, including through the modernization of higher education and its integration into the European educational space.

Keywords: *higher education, modernization and European integration processes.*

Вища освіта – це умова й засіб розвитку особистості та суспільства. Її головним завданням є забезпечення соціального відтворення, формування людського капіталу – важливого чинника інноваційної моделі розвитку економіки, постійного вдосконалення техніки та технологій. Все це потребує високоосвічених, висококваліфікованих фахівців, які володіють значним людським капіталом. Ми підтримуємо думку, що останній – це корисні професійні, кваліфікаційні та духовні здібності індивіда, витрати, що потрібні для їх отримання, накопичення та розвитку, а також для підтримання здоров'я людини.

Важливе місце у формуванні та відтворенні людського капіталу належить сфері вищої освіти. Саме у вищих навчальних закладах відбувається формування знань, навиків, досвіду, таланту, здоров'я, які в подальшому людина використовує в процесі праці. Світова практика свідчить, що там, де значна увага приділяється розвитку вищої освіти, країна досягає значних успіхів у розробленні нових технологій, що сприяють підвищенню конкурентоздатності національної економіки та якості життя населення.

Тому останнім часом як розвитку вищої освіти, так і дослідженню різних її аспектів велику увагу приділяють науковці. В їх числі В.Афанасьєва, В.Белкін, П.Бурдє, П.Волков, П.Друкер, Р.Інглехарт, Дж.Коулман, А.Колганов, П.Кохн, О.Мартянова, С.Мочерний, А.Сміт, П.Солодуха, С.Хантінгтон, Л.Харрісон, Е.Шевель, Л.Шпаковська та багато інших.

Проте в опублікованих роботах ще недостатня увага приділяється генезису вищої освіти в контексті її модернізації та євроінтеграції. Тому метою нашого

дослідження є пошук шляхів забезпечення реалізації вищою школою її основних функцій в умовах євроінтеграції та здійснення модернізації.

Виклад основного матеріалу. Вища освіта у світі визнана не лише як один із найцінніших ресурсів, а і як чинник, що дозволяє більш активно використовувати інші ресурси, сприяє соціальній мобільності людини, самореалізації та розвитку особистості, поліпшенню професійних і життєвих перспектив. Як відомо, нині у світі виділяються три моделі розвитку вищої освіти: ринкова (Великобританія та США), державна (скандинавські країни) і змішана (країни Центральної Європи), а також тип – „сприяюча держава”. При цьому держава відіграє роль регулятора доступу до вищої освіти, практично не втручається у внутрішні питання управління вищими навчальними закладами, створює та підтримує загальні правила гри для всіх вишів. Основна функція держави полягає в установленні стандартів якості освіти та контролю за їх дотриманням.

В Україні функціонує понад 800 вищих навчальних закладів, близько 180 з яких – приватні (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка мережі вищих навчальних закладів різних форм власності

Головною їх функцією є забезпечення підготовки висококваліфікованих, конкурентоздатних фахівців. Як у приватних, так і в державних вишах упроваджуються ринкові відносини, діють ринкові механізми. Зокрема конкурентні відносини виступають важливим чинником підвищення якості освіти, зростання її частки як у структурі ВВП, так і в системі цінностей.

Як відомо, нині формується суспільство, що базується на знаннях, які забезпечує освітня сфера, сприяючи:

- соціальній інтеграції, тобто консолідації соціальних відносин між індивідами й спеціалістами з метою задоволення їхніх потреб;
- соціальній адаптації, тобто розвитку в людей соціальних якостей, що підвищують ефективність їхньої діяльності в соціумі;
- соціальному захисту і самозахисту, забезпеченню прав людей і соціальних гарантій;
- підготовці кадрів, які забезпечили б досягнення соціальної гармонізації, сприяли б розбудові соціальної держави*.

* Це особливий тип держави, в якому забезпечується високий рівень соціальної захищеності всіх громадян за допомогою активної діяльності з регулювання соціальної й екологічної сфер життєдіяльності суспільства, встановлення в ньому соціальної справедливості.

За даними ЮНЕСКО, Україна, попри наявність багатьох проблем, належить до світових лідерів у розвитку вищої освіти, зокрема за показником поширення вищої освіти, який становить в Україні 38%, у тому числі серед чоловіків – 35,8, серед жінок – 39,7. Для порівняння зазначимо, що у США цей показник сягає 38,6, в Ізраїлі – 42,4, в Канаді – 43,9% [17]. Світовий економічний форум, що відбувся в 2013 р. в Давосі, зазначив, що із 140 країн Україна за рівнем розвитку освіти посіла 56 місце (Польща – 62, Росія – 78, Грузія – 119). Водночас слід відмітити, що у розвитку вищої освіти в Україні спостерігається диверсифікація, охоплюючи: типи і види навчальних закладів; структуру системи вищої освіти з метою нарощування потенціалу широкого різноманіття; освітні програми; терміни навчання; критерії набору студентів; гнучкість розкладу навчальних занять, включаючи їх нелінійну організацію з різними „точками” початку, припинення та відновлення освітнього процесу; моделі та форми організації занять; модульні технології; дистанційне навчання; навчально-методичні матеріали тощо.

Тобто диверсифікація вищої освіти розглядається з точки зору видового різноманіття вищих навчальних закладів, різних моделей багаторівневої підготовки та реалізованих основних і додаткових освітніх програм. Диверсифікована вища освіта не передбачає хаотичного руху системи, проте має своєю метою забезпечення гнучкості доступу до різноманітних типів і видів вищої освіти та реалізації різноманітних освітніх програм, задовольняючих запити різних категорій населення. В нинішніх умовах, коли знання досить швидко старіють, процес навчання стає потрібним протягом усього життя. При цьому він має здійснюватись на інноваційній основі, що передбачає, як стверджує Л. Шпаковська, „не доганяти минуле, а створювати майбутнє”. На сьогодні цього, на жаль, вищі навчальні заклади не забезпечують. А вже останнім часом зникли професійні зв'язки ВНЗ із виробництвом. Нинішня навчально-виробнича база вищів застаріла і не дозволяє забезпечити у повній мірі підготовку фахівців необхідної кваліфікації. Деформації структури та обсягу підготовки фахівців не відповідають реальним потребам ринку праці. Дефіцит же висококваліфікованих фахівців, професіоналів стає суттєвою перешкодою на шляху успішного розвитку економіки та суспільства. Тож не дивно, що багато роботодавців стверджують, що підготовка кадрів, яку здійснюють вищі навчальні заклади, їх не влаштує. Тобто спостерігається невідповідність якості освіти очікуванням роботодавців, а структура підготовки кадрів не відповідає вимогам і потребам реальної економіки. А це значить, що ВНЗ недостатньо формують конкурентоспроможні навички у своїх випускників. До речі, проблеми якості освіти сьогодні турбують практично всю світову спільноту. Це підтверджують дані Доповіді Європейської Комісії „Про роль університетів у формуванні нової економіки в Європі” [5]. Однією з причин цього є недостатнє впровадження у навчальний процес ВНЗ перспективних наукоємних технологій, що зумовлює появу багатьох проблем. До основних з них роботодавці відносять такі: кількість випускників не відповідає потребам економіки; навчальним закладам не вистачає фінансової та академічної автономії; відсутність координації між вищими навчальними закладами й ринками праці; відставання освіти як системи отримання знань від реальних потреб сучасної науки та виробництва в умовах радикального прискорення темпів оновлення знань та зростання їх різноманіття; трансформація ціннісних установок, що характеризують вимоги та гарантії сім'ї, суспільства й держави стосовно умов, які забезпечують соціально очікувану якість освіти; система освіти не розвиває важливі для конкурентоспроможності

країни необхідні вміння та навички у студентів; підвищення ризику та невизначеності в ситуаціях, коли вибудовуються й реалізуються індивідуальні життєві стратегії людей, зайнятих спільною діяльністю; кошти, що виділяються на розвиток вищої освіти, не завжди використовуються ефективно; міграційна політика, що не забезпечує адекватні економічним потребам кількісні та якісні параметри притоку та соціальної інтеграції робочої сили тощо [10, с. 53–56].

Сьогодні гострою проблемою на державному рівні залишається забезпечення територіальної доступності якісної освіти в цілому і вищої зокрема. Як засвідчує світовий досвід, цьому сприяє посилення наукової компоненти в навчальному процесі. Це значить, що у підготовці кадрів має забезпечуватись поєднання знань з науковими досягненнями. Саме на це й спрямовані Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр., Концепція розвитку національної інноваційної системи, розбудова в Україні економіки знань, інноваційної моделі, які неможливі без високої якості підготовки працівників, професійної культури – важливих цінностей суспільства.

Як відомо, Україна за індексом економіки знань значно відстає від розвинутих країн світу. Так, за оцінками Світового банку, індекс економіки знань, який розраховується за показниками розвитку інноваційної системи, освіти та людських ресурсів, інформаційно-комунікативних технологій та економічного режиму й державного управління, для України становить 5,55, тоді як для таких країн, як США, Швеція, Фінляндія, Ірландія, Великобританія, Канада, Франція, Німеччина, Японія, Нідерланди, він перевищує 8,2 [13, с. 128]. Знання стають не просто ключовим фактором, але і специфічним благом, яке необхідно розширено відтворювати. Одним із його показників є кількість студентів у розрахунку на 10 тис. населення (рис. 2).

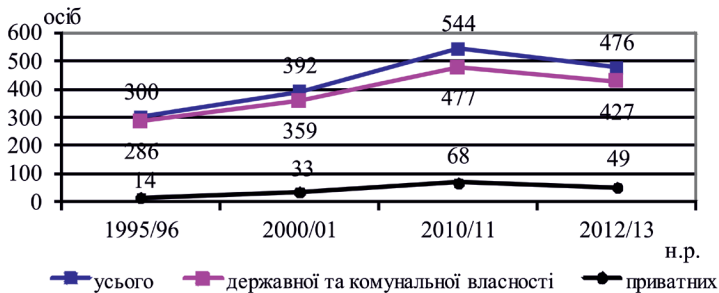

Рис. 2. Чисельність студентів ВНЗ усіх форм власності в Україні у розрахунку на 10 тис. населення

Незважаючи на те, що останнім часом в Україні спостерігається зниження цього показника, він є достатньо високим – 477 студентів на 10 тис. населення, у тому числі у вищих навчальних закладах державної та комунальної форм власності – 427.

Світовий досвід засвідчує, що підвищенню якості підготовки кадрів сприяє функціонування дослідницьких університетів. Останні набули широкого розвитку у США, Великобританії, Швеції, Фінляндії. Їх наявність стимулює комерціа-

лізацію наукових розробок вищих навчальних закладів; підтримку бізнес-проектів, генезис технологій і підприємництва, розвиток логістичних, комунікаційних і фінансових послуг. Сьогодні дослідницькі університети формуються й в Україні. Такі ВНЗ характеризуються міцною матеріально-технічною базою, що забезпечує підготовку кадрів на інноваційній основі. У цих вишах розробляються нові технології, що активно впроваджуються у виробництво. Показовим у цьому відношенні є Київський політехнічний університет, де здійснюється розробка систем і технологій у напрямках нанотехнологій, мікроелектроніки, телекомунікацій, комп'ютерних технологій, охорони навколишнього середовища, ресурсозбереження, енергозбереження, енергозабезпечення, хімічних технологій промислового призначення, технічних комплексних систем [8].

Підготовці фахівців, затребуваних економікою, сприяє активна співпраця як дослідницьких, так і інших ВНЗ з бізнесом, наявність у них бізнес-інкубаторів*, тобто такої організації, що надає комплекс послуг (бухгалтерських, адміністративно-технічних) перш за все новоствореним підприємницьким структурам (суб'єктам) на сприятливих умовах з метою їх адаптації до умов ринкової кон'юнктури. Бізнес-інкубатори служать ефективним інструментом формування бізнес-середовища, місцем генерування та впровадження інноваційних ідей на базі великих компаній, зокрема інноваційно-технологічного спрямування. Досвід діяльності бізнес-інкубаторів, що діють при університетах, свідчить, що майбутні випускники останніх вчаться пошуку нових можливостей отримання прибутку, прояву інноваційної можливості з максимальною вигодою. В умовах дії бізнес-інкубатора формуються передумови для створення нових технологій та нової продукції, оригінальних способів виробництва та організації господарської діяльності з метою отримання прибутку. Нині в Україні функціонує широка мережа бізнес-інкубаторів, значна частина з яких знаходиться у провідних університетах країни. Окрім Київської політехніки, потужні бізнес-інкубатори діють у Львівській, Харківській політехніці та інших вишах. Досвід роботи бізнес-інкубатора, скажімо, що діє на базі Білоцерківського аграрного університету, свідчить, що такі структури сприяють активізації розвитку малого підприємництва у сфері інноваційних наукомістких технологій, розвитку технологічно орієнтованого бізнесу, комерціалізації наукомістких розробок, розвитку в аграрному секторі інноваційної діяльності. Значна частина їх діяльності направлена також на підвищення кваліфікації працівників у сфері інноваційного бізнесу, підвищення фінансової підтримки інноваційних проектів, бізнес-планів, сприяння розвитку підприємницької діяльності тощо.

Таким чином, вищі навчальні заклади нині реалізують важливі функції – прискорення розвитку в країні інноваційної діяльності, забезпечення стратегічних пріоритетів розвитку формування наукових шкіл і механізмів успішної взаємодії їх діяльності з бізнесом.

Останнім часом підприємницька діяльність у більшій чи меншій мірі має місце практично в усіх університетах, забезпечуючи використання науково-дослідних розробок вищих навчальних закладів, сприяючи підвищенню якості підготовки кадрів,

* Відомо, що перші бізнес-інкубатори з'явилися ще в XIX столітті у США, де вони виконували функції передачі невикористовуваних виробничих приміщень малим підприємствам, забезпечення державної фінансової підтримки інноваційних проектів; вкладення підприємствами-інвесторами коштів у перспективні напрями розвитку економіки, які реалізують полімодальну місію, зокрема: стратегічне бачення; місію орієнтації; політичну місію; бізнес-ідею.

у тому числі завдяки використанню унікального обладнання. Підприємницька діяльність у ВНЗ пов'язана перш за все з перетворенням інновації у важливий чинник генерування цінностей, забезпечення розробки нової продукції, створення нового механізму управління розвитком економіки з максимальною її вигодою (рис. 3).

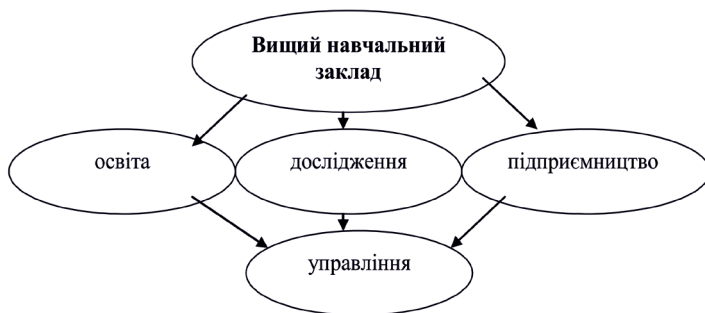

Рис. 3. Основні складові діючого вищого навчального закладу

Реалізація такої моделі потребує від вищого навчального закладу наявності інноваційної інфраструктури. Нині ж остання в Україні знаходиться на низькому рівні. По-перше, це пов'язано з обмеженістю державного фінансування. Так, при нормі 1,7% фінансування інноваційної діяльності становить 0,4%. По-друге, існує багато факторів, що негативно впливають на інноваційну діяльність в Україні. В їх числі: відсутність стратегії переходу України на інноваційно-інвестиційну модель розвитку економіки; низький рівень інноваційної культури працівників; дефіцит інформації про нові технології; високі інноваційні витрати; недосконалість нормативно-правової бази щодо регулювання інноваційної діяльності; відсутність механізму організаційної взаємодії галузевої науки та виробництва; незбалансованість виробничих систем, відсутність взаємозв'язку їх окремих елементів; дефіцит кваліфікованого персоналу. Водночас в Україні має місце перевищення пропозиції над попитом робочої сили (табл. 1).

Таблиця 1

**Перевищення пропозиції над попитом
робочої сили за професійними групами, 2011 р.**

Показник	Кількість зареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) (тис. осіб)	Частка попиту до пропозиції, %
Усього	501,4	59,3	11,83
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управлінці)	49,8	5,3	10,64
Професіонали	45,7	9,1	19,91

Спеціалісти	47,4	7,0	14,77
Технічні службовці	27,5	1,7	6,18
Працівники сфери торгівлі та послуг	71,3	6,2	8,70
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибалки	20,5	0,6	2,93
Кваліфіковані працівники з інструментом	57,0	13,0	22,84
Робітники по обслуговуванню, експлуатації та контролю за роботою технологічного обладнання, збір обладнання та машин	93,9	7,9	8,71
Найпростіші професії	88,3	8,5	9,63

Джерело: [12, с.226].

А це значить, що ВНЗ мають готувати не лише висококваліфікованих фахівців для економіки України, а підприємливих винахідників і новаторів. Американці першими виявили позитивну кореляцію між високим рівнем освіти працівників та ефективністю підприємництва [18]. І тут важлива роль належить керівникам вищих навчальних закладів, їх умінню володіти підприємництвом, новими методами управління, своєчасно змінювати стереотипи, що склались у вищому навчальному закладі, керівниками яких вони є, вибудовувати взаємовідносини з персоналом вишу. Сам же керівник ВНЗ має бути компетентним, володіти менеджersькими компетенціями, в числі яких слід виділити такі: організація, планування, комунікація, делегування, управління виконанням, самоорганізація, управління конфліктами, створення ефективної команди, управління професійним розвитком персоналу, управління підприємницькою та маркетинговою діяльністю. Щоб майбутні випускники вищих навчальних закладів були не лише високопрофесійними працівниками, а й хорошими організаторами виробничої діяльності, при здійсненні їх підготовки варто дотримуватись наступних принципів: самостійне вирішення наявних і виникаючих у процесі навчання проблем на основі використання власного досвіду; розв'язання проблемних і актуальних питань з реального життя освітнього закладу; створення умов для формування компетенцій керівника за допомогою різних форм організації додаткової освіти з урахуванням специфіки діяльності; самоконтроль поетапного формування менеджersьких компетенцій; біпартизм (роботодавці – наймані працівники – влада – профспілка), трипартизм (роботодавці – держава – профспілка як представник найманих працівників); фаховий (англо-американський) та корпоративістський (європейський) принципи; на основі елементів управління авторитарного з його мобілізаційними можливостями і автономного з його гнучкістю або субкратично-ідеалістичного [16, с. 16].

У забезпеченні високої якості освіти, успішного виконання нею необхідних функцій велика роль відводиться модернізації вищої освіти, здійснюваної з урахуванням контекстного підходу та з урахуванням таких принципів: моделювання професійних ситуацій, максимально наближених до реальних з урахуванням змін соціально-економічної ситуації країни; бізнесові процеси не носять тимчасового характеру; використання інтерактивних методів як найбільш ефективних для отримання професійного досвіду.

Важливим показником модернізації вищої освіти є впровадження в навчальний процес Інтернет-технологій, що являють собою необмежене інформаційне джерело, механізм, який допомагає залучити до освітньої сфери додаткові ресурси (інформаційні, фінансові, волонтерські тощо). В навчальних закладах він активно використовується і як можливість інформування широкого кола людей про свою діяльність, пошук партнерів тощо. І тут заслуговує на увагу досвід Сінгапуру, де вищі навчальні заклади тісно співпрацюють з виробничими компаніями. Нині ця країна посідає одне з перших місць у світі за рівнем та якістю навчання й освітніх послуг. Уже в 2009 р. у перелік 100 найкращих університетів світу увійшло 2 сінгапурські ВНЗ (за міжнародним рейтингом „Таймс”, зокрема Сінгапурський технологічний університет посів 73 місце, а Національний університет – 30 (на жаль, до цього переліку не увійшов жоден український університет). Такому успіху цієї країни сприяли: підтримка інновацій за рахунок створення нових знань; створення умов і забезпечення доступу до глобальних джерел знань та їх використання; врахування національної специфіки у розвитку вищої освіти; сприяння вкладу професійної освіти у формування людського капіталу шляхом підготовки висококваліфікованої робочої сили тощо.

У країнах Євросоюзу в розвитку освіти широко використовується соціальне партнерство. Держава втручається у розвиток вищої освіти в основному на місцевому рівні. Центральну роль у підготовці кадрів відіграють роботодавці, яким краще, ніж будь-кому, відомі потреби ринку праці. Стійкість та соціальна активність соціального партнерства залежить, як стверджує Г.Плотнікова, від ключових параметрів суб'єкта – інституту освіти:

- фінансування освітніх установ, покликане гарантувати вишам певну свободу і можливість приймати рішення відповідно до своїх стратегій і потреб. Власні фінансові ресурси ВНЗ служать суттєвою умовою для залучення зовнішніх партнерів і у разі необхідності певної економічної підтримки їх діяльності в інтересах освіти;
- здатності освітніх установ до вироблення та реалізації власної стратегії. Якщо управлінський персонал ВНЗ підготовлений до обговорення з партнерами та вибору найближчої та віддаленої перспективи, якщо здатність до вироблення власної стратегії домінує, то вищий навчальний заклад упевнено відповість на будь-які зміни зовнішнього середовища. При цьому важливо, щоб менеджмент ВНЗ володів аналітичним і концептуальним потенціалом для переведення зовнішніх викликів у стратегічні цілі;
- ступінь свободи освітнього закладу в умовах реалізації освітніх програм, яка залежить від організаційно-правового стану вищого навчального закладу, його місця у сфері освіти. Важливим є і гнучкість у поведінці управлінських органів, що формально відповідають за дії цієї сфери на місцевому та регіональному рівнях [11, с. 55–56].

Соціальне партнерство у сфері вищої освіти забезпечує успіх, коли існує взаємна відповідальність між членами цього партнерства, має місце розподіл компетенції між соціальними партнерами, соціальне партнерство орієнтується на результат. Якщо ж вища освіта фінансується недостатньо, здійснення її модернізації потребує реальної допомоги суспільства, пошуку нових джерел доходів. Залучення до цього процесу спонсорів і меценатів можна здійснити різними шляхами, у тому числі і такими як: подяка за це останнім через засоби масової інформації; організація та участь у проблемних дискусіях за участю представників громадських організацій, відкритих для преси; майстер-класи на базі вищих навчальних закладів; відкриті листи, прес-релізи; спеціально засновані призи для спонсорів і меценатів; книга зауважень і пропозицій; ділові ігри за участю відомих спонсорів, виробників; прес-конференції, дискусії, круглі столи з актуальних проблем фінансово-ресурсного забезпечення вищих навчальних закладів; усна комунікація (семінари, особисті зустрічі керівника вишу з представниками бізнесу тощо).

Економіка знань, глобалізаційні процеси, конкуренція вимагають постійного вдосконалення кожним працівником своєї професійної майстерності. Цьому сприяє безперервна освіта, Концепція якої прийнята в 1996 р. міністрами освіти країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що передбачає врахування нового бачення політики у сфері освіти та професійного розвитку як опори для розвитку економіки знань [14].

Висновки. Таким чином, реалізація основних функцій вищої освіти служить важливим чинником подальшого успішного розв'язання всіх соціально-економічних проблем. Досягнення цього передбачає постійне вдосконалення цієї ланки освіти в контексті вимог євроінтеграційних процесів; дотримання таких принципів:

- інноваційності, що передбачає істотну зміну завдань управлінської діяльності керівника навчального закладу, мети, змісту, форм і методів діяльності в умовах вимог держави та суспільства до якості підготовки кадрів;
- науковості – використання результатів наукових досліджень у підготовці кадрів;
- системності, що передбачає розгляд підготовки кадрів як соціально-економічної системи;
- цілепокладання. Цей принцип передбачає постановку мети, зорієнтованої на досягнення конкретних результатів за показниками, що підлягають вимірюванню;
- доцільності, який дозволяє планувати роботу вищого навчального закладу на основі діагностичних даних з метою підвищення реальної результативності;
- наступності. Забезпечує відображення результатів роботи за попередні періоди, що зумовлює коригування діяльності навчального закладу на новому етапі;
- колегіальності, що сприяє залученню до розроблення планів діяльності вищого навчального закладу не лише його співробітників, а й представників громадськості.

Використання зазначених принципів, як свідчить досвід багатьох розвинутих країн Західної Європи, дозволить успішно вирішувати найгостріші проблеми розвитку вищої освіти щодо підвищення її якості.

Список використаних джерел

1. Афанасьев В. Маркетинг образовательных услуг // Маркетинг. – 1999. – №5. – С. 72.
2. Вербицкий А. Контекстно-компетентный подход к модернизации образования // Высшее образование в России. – 2010. – №5. – С. 35.
3. Волков П. Теория бизнес-процессов в модернизации системы образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL:<http://www.uofoo.ru>
4. Восколович Н., Волкова А. Профессиональные ассоциации как особый тип некоммерческих организаций // Вестник Московского ун-та. Серия 6 «Экономика» – 2010. – №4. – С. 3–12.
5. Европейский Союз: факты и комментарии. Вып. 31. – М.: Ассоциация европейских исследований. – 2003. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: – <http://www.aes.org.ru/rus/fact.7.htm>
6. Зелюк В., Клепко С., Ингуговська Л. Освіта: Болонський процес : українсько-нідерландський проект „Громадські платформи освітніх реформ в Україні”. – Полтава. ПОШПО, 2009. – 248 с.
7. Каганов В. Система оценки и характеристики качества корпоративного обучения // Качество образования. – 2012. – №12. – С. 46–47.
8. Научный парк «Київська політехніка» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://spark.kpi.ua>
9. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/13 навчального року: статистичний бюлетень. – К., 2013. – 188 с.
10. Плотникова Г. Социальное партнерство в контексте государственной образовательной политики // Человек и труд. – 2013. – №9. – С. 53–56.
11. Полковников С.А. Социодинамика как фактор формирования технологического уклада // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – №2(32). – С. 226.
12. Проблеми та перспективи входження в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти // Збірник науково-експертних матеріалів. – К., 2009. – С. 128.
13. Формирование общества, основанного на знаниях. Новые задачи высшей школы (Пер. с англ.). – М.: Весь мир, 2003. – 232 с.
14. Шевель Е. Образование // Троицкий вариант. – 2011. – №85. – С. 6.
15. Щедяков В. Удосконалення умов для соціального партнерства в Україні під час формування в глобальному масштабі економіки знань // Економіст. – 2013. – №8. – С. 16.
16. Global Education Digest 2011. Comparing Education Statistics Across the World-Montreal: UNESCO Institute for statistics, 2011.
17. URL:http://magnate.co/2012/05/29/the-relation_between_higher_education_and_successful_entrepreneurs